

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

١٣١٢٥٢

رشته‌شناسی علوم حدیث

پایان نامه کارشناسی ارشد

رشته علوم حدیث

گرایش نهج البلاغه

عنوان پایان نامه

نقد و بررسی ترجمه های حکمت های نهج البلاغه

(بیست ترجمه از دویست حکمت اول)

استاد راهنما

دکتر سید محمد مهدی جعفری

استاد مشاور

استاد مصطفی دلشاد تهرانی

دانشجو

محسن ولی زاده

ماه و سال دفاع

اسفند ۱۳۸۷

۱۳۱۲۵۴

تمام حقوق این اثر متعلق به دانشکده علوم حدیث است

باسمہ تعالیٰ

پایان نامہ آقای محسن ولی زاده دانشجوی دوره کارشناسی ارشد رشته علوم حدیث

گرایش نهج البلاغه تحت عنوان نقد و بررسی ترجمہ های حکمت های نهج البلاغه

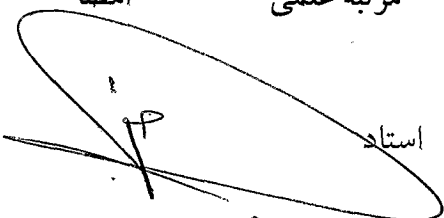
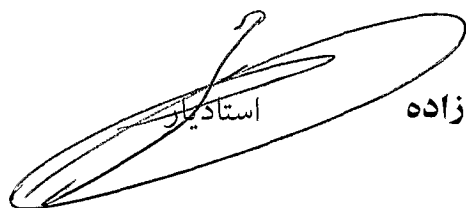
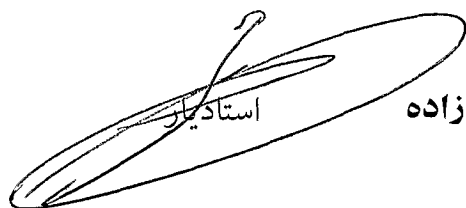
(بیست ترجمہ از دویست حکمت اول) تہیہ و در جلسہ دفاعیہ تاریخ ۸۷/۱۲/۲۶ با درجہ

عالی (۱۸-۲۰) بسیار خوب (۱۶-۱۸) خوب (۱۴-۱۶) ضعیف (۱۲-۱۴)

غیر قابل قبول (زیر ۱۲) به تأیید ہیأت داوران رسید.

دانشجوی محترم

هیأت داوران :

سمت	نام و نام خانوادگی	مرتبہ علمی	امضا
استاد راهنما	آقای دکتر سید محمد مهدی جعفری	استاد	
استاد مشاور	آقای مصطفی دلشاد تهرانی	استاد یار داخلی	
استاد داور	آقای دکتر عبدالہادی فقیہ زادہ	استاد یار	

تقدیر و تشکر

بر خود لازم می دانم به حکم اینکه هر که سپاس آفریده را نگذارد آفریننده را سپاس به جا
نیآورده است از همه عزیزان، از آموزگاری که مرا برای بار اول با خواندن و نوشتن آشنا نمود
تا اساتیدی که به من علوم قرآن و حدیث آموختند بویژه اساتید راهنما جناب آقای دکتر
سید محمد مهدی جعفری و مشاور جناب آقای مصطفی دلشاد تهرانی و همچنین
از دوستان و خانواده خوبم که به نوعی در این راه از من حمایت کردند کمال قدر دانی و
تشکر دارم.

چکیده

معارف الهی و مفاهیم انسانی نهج البلاغه، در مسیر زمان زلاتر نموده است و انسان جویای حقیقت را جانی تازه می بخشد.

لزوم بهره مندی فراگیر از معارف این گنجینه ارزشمند از یکسو و اوج ادبی و بلاغی آن از سوی دیگر، اندیشه شرح نهج البلاغه و ترجمه آن به زبانهای دیگر را قوت بخشیده است. از این رو در این نوشتار تلاش شده ترجمه های این اثر شریف را مورد مطالعه و نقد و بررسی قرار داده شود. به این منظور ابتدا شرح حال مختصری از سید رضی (ره) بیان شده است و در ادامه به بررسی مبانی ترجمه و نقد پرداخته و با استفاده از رهیافتهای زبان شناسی و بررسی ساختارهای متفاوت زبانها، الگوی ترجمه و ویژگیهای ترجمه مطلوب نمایانده شده است. بخش دیگری از نوشتار حاضر به معرفی اجمالی ترجمه های فارسی نهج البلاغه (۲۰ ترجمه از پیش انتخاب شده) پرداخته و سیر تاریخی آن را نمایانده است؛ و در ادامه نغزشگاههای مترجمان در ۲۰۰ حکمت اول نهج البلاغه پس از بررسی لغوی، اصطلاحی، صرفی، نحوی و تاریخی مشخص شده و تلاش شده ترجمه ای مطلوب از این حکمت ها ارائه شود.

کلید واژه ها: ترجمه، نقد، شرح، زبان شناسی و الگوی ترجمه.

فهرست مطالب

مقدمه.....	۱
۱- سوالات تحقیق.....	۵
۲- فرضیات تحقیق.....	۵
۳- اهداف تحقیق.....	۵
۴- روش تحقیق.....	۶
۵- موانع و مشکلات تحقیق.....	۶
۶- مزیت تحقیق.....	۶
فصل اول: کلیات.....	۷
پیش درآمد.....	۸
۱-۱) سید رضی (ره) و نهج البلاغه.....	۸
۱-۱-۱) خاندان و نسب.....	۸
۱-۱-۲) تحصیلات.....	۱۰
۱-۱-۳) استادان.....	۱۰
۱-۱-۴) تألیفات.....	۱۱
۱-۱-۵) وفات.....	۱۲
۱-۱-۶) نهج البلاغه.....	۱۲
۱-۱-۷) استناد و صحت انتساب.....	۱۳
۲-۱) مبانی ترجمه.....	۱۴
۱-۲-۱) تعریف ترجمه.....	۱۴
۲-۲-۱) ترجمه و اهمیت آن.....	۱۵
۳-۲-۱) جواز شرعی ترجمه.....	۱۶
۴-۲-۱) گونه های ترجمه.....	۱۶
۵-۲-۱) ترجمه ارتباطی و ترجمه معنایی.....	۱۹
۶-۲-۱) واحد ترجمه.....	۲۱

- ۲۳-۱ (۷-۲-۱) دگرگونی حوزه معنایی واژه ها.....
- ۲۵-۱ (۸-۲-۱) استفاده از کتب لغت.....
- ۲۸-۱ (۹-۲-۱) ترجمه ضرب المثلها.....
- ۲۹-۱ (۱۰-۲-۱) ترجمه شعر.....
- ۳۱-۱ (۱۱-۲-۱) چند گانگی معنا.....
- ۳۴-۱ (۱۲-۲-۱) موانع ارائه ترجمه ایده آل.....
- ۳۵-۱ (۱۳-۲-۱) تفاوت ساختار زبانها.....
- ۳۶-۱ (۱۴-۲-۱) رو ساخت و ژرف ساخت زبانی.....
- ۳۷-۱ (۱۵-۲-۱) برابری در عرصه واژگان.....
- ۴۰-۱ (۱۶-۲-۱) برابری در متن.....
- ۴۴-۱ (۱۷-۲-۱) تنگناهای ترجمه عربی به فارسی و بر عکس.....
- ۴۶-۱ (۱۸-۲-۱) انواع متون در ترجمه.....
- ۴۶-۱ (۱۹-۲-۱) تنوع سبک در ترجمه نهج البلاغه.....
- ۴۷-۱ (۲۰-۲-۱) مراحل ترجمه.....
- ۵۰-۱ (۲۱-۲-۱) ویژگیهای مترجم.....
- ۵۳-۱ (۳-۱) مبانی نقد.....
- ۵۳-۱ (۱-۳-۱) تعریف نقد.....
- ۵۴-۱ (۲-۳-۱) ضرورت نقد.....
- ۵۵-۱ (۳-۳-۱) گونه های نقد کتاب.....
- ۵۶-۱ (۴-۳-۱) شیوه نقد.....
- ۵۹-۱ (۵-۳-۱) نقد ترجمه.....
- ۶۰-۱ (۶-۳-۱) «خود انتقادی» و «انتقاد پذیری».....
- ۶۱-۱ (۷-۳-۱) ویژگیهای ناقد.....
- ۶۳-۱ فصل دوم: معرفی ترجمه های فارسی نهج البلاغه.....

- ۱-۲) معرفی ترجمه های فارسی نهج البلاغه..... ۶۴
- پیش درآمد..... ۶۴
- ۱-۱-۲) شروح نهج البلاغه به زبان فارسی..... ۶۵
- ۲-۱-۲) ترجمه های نهج البلاغه به زبان فارسی..... ۶۶
- ۳-۱-۲) ترجمه نهج البلاغه به زبان اردو..... ۶۷
- ۴-۱-۲) ترجمه های نهج البلاغه به زبان انگلیسی..... ۶۸
- ۵-۱-۲) ترجمه های نهج البلاغه به زبانهای دیگر دنیا..... ۶۹
- ۱-۲-۲) نهج البلاغه با ترجمه فارسی قرن پنجم و ششم..... ۷۰
- ۲-۲-۲) ترجمه و شرح نهج البلاغه (تنبيه الغافلین و تذكرة العارفين)، ملا فتح الله کاشانی..... ۷۴
- ۳-۲-۲) ترجمه و شرح نهج البلاغه، حاج سید علینقی فیض الاسلام..... ۷۶
- ۴-۲-۲) نهج البلاغه در سخنان علی، ترجمه محسن فارسی..... ۷۹
- ۵-۲-۲) نهج البلاغه، ترجمه احمد سپهر خراسانی..... ۸۰
- ۶-۲-۲) ترجمه گویا و شرح فشرده ای بر نهج البلاغه (۳جلد) زیر نظر استاد محقق آیه الله مکارم شیرازی
به قلم دانشمندان محترم: محمد رضا آشتیانی و محمد جعفر امامی..... ۸۵
- ۷-۲-۲) نهج البلاغه، ترجمه دکتر اسدالله مبشری..... ۸۹
- ۸-۲-۲) نهج البلاغه، ترجمه مصطفی زمانی..... ۹۱
- ۹-۲-۲) نهج البلاغه (همراه با شرح شیخ محمدعبد، ترجمه علی اصغر فقیهی..... ۹۵
- ۱۰-۲-۲) نهج البلاغه، ترجمه دکتر سید جعفر شهیدی..... ۹۸
- ۱۱-۲-۲) خورشید بی غروب نهج البلاغه، ترجمه عبدالمجید معادیخواه..... ۱۰۱
- ۱۲-۲-۲) نهج البلاغه، ترجمه عبدالمحمد آیتی..... ۱۰۵
- ۱۳-۲-۲) نهج البلاغه، ترجمه حسین انصاریان..... ۱۰۸
- ۱۴-۲-۲) نهج البلاغه، ترجمه علامه محمد تقی جعفری..... ۱۱۴
- ۱۵-۲-۲) نهج البلاغه، ترجمه کاظم عابدینی مطلق..... ۱۱۷
- ۱۶-۲-۲) نهج البلاغه، ترجمه محمد دشتی..... ۱۱۸

۱۲۴.....	نہج البلاغہ، ترجمہ محمود رضا افتخار زادہ.....
۱۲۵.....	نہج البلاغہ پارسی، ترجمہ سید جمال الدین دین پرور.....
۱۲۸.....	نہج البلاغہ، ترجمہ محمد مہدی فولادوند.....
۱۳۱.....	نہج البلاغہ، ترجمہ سید محمد مہدی جعفری.....
۱۳۵.....	فصل سوم: نقد و بررسی ۲۰۰ حکمت اول نہج البلاغہ از ۲۰ ترجمہ.....
۱۳۶.....	پیش درآمد:
۱۳۷.....	حکمت ۱.....
۱۳۹.....	حکمت ۲.....
۱۴۲.....	حکمت ۳.....
۱۴۴.....	حکمت ۴.....
۱۴۵.....	حکمت ۵.....
۱۴۷.....	حکمت ۶.....
۱۵۰.....	حکمت ۷.....
۱۵۲.....	حکمت ۸.....
۱۵۳.....	حکمت ۹.....
۱۵۵.....	حکمت ۱۰.....
۱۵۶.....	حکمت ۱۱.....
۱۵۸.....	حکمت ۱۲.....
۱۵۹.....	حکمت ۱۳.....
۱۶۲.....	حکمت ۱۴.....
۱۶۳.....	حکمت ۱۵.....
۱۶۵.....	حکمت ۱۶.....
۱۶۶.....	حکمت ۱۷.....
۱۶۸.....	حکمت ۱۸.....

١٦٩.....	حکمت ١٩
١٧٠.....	حکمت ٢٠
١٧٢.....	حکمت ٢١
١٧٤.....	حکمت ٢٢
١٧٦.....	حکمت ٢٣
١٧٨.....	حکمت ٢٤
١٧٩.....	حکمت ٢٥
١٨١.....	حکمت ٢٦
١٨٣.....	حکمت ٢٧
١٨٤.....	حکمت ٢٨
١٨٤.....	حکمت ٢٩
١٨٦.....	حکمت ٣٠
١٨٧.....	حکمت ٣١
٢١٥.....	حکمت ٣٢
٢١٦.....	حکمت ٣٣
٢١٨.....	حکمت ٣٤
٢١٩.....	حکمت ٣٥
٢٢٠.....	حکمت ٣٦
٢٢١.....	حکمت ٣٧
٢٢٦.....	حکمت ٣٨
٢٣١.....	حکمت ٣٩
٢٣٢.....	حکمت ٤٠
٢٣٣.....	حکمت ٤١
٢٣٤.....	حکمت ٤٢

٢٣٨.....	حکمت ٤٣
٢٤١.....	حکمت ٤٤
٢٤٣.....	حکمت ٤٥
٢٤٤.....	حکمت ٤٦
٢٤٨.....	حکمت ٤٧
٢٤٩.....	حکمت ٤٨
٢٥١.....	حکمت ٤٩
٢٥٢.....	حکمت ٥٠
٢٥٣.....	حکمت ٥١
٢٥٤.....	حکمت ٥٢
٢٥٥.....	حکمت ٥٣
٢٥٧.....	حکمت ٥٤
٢٥٨.....	حکمت ٥٥
٢٥٩.....	حکمت ٥٦
٢٦٠.....	حکمت ٥٧
٢٦٠.....	حکمت ٥٨
٢٦١.....	حکمت ٥٩
٢٦١.....	حکمت ٦٠
٢٦٢.....	حکمت ٦١
٢٦٣.....	حکمت ٦٢
٢٦٥.....	حکمت ٦٣
٢٦٦.....	حکمت ٦٤
٢٦٧.....	حکمت ٦٥
٢٦٧.....	حکمت ٦٦

٢٤٨.....	حکمت ٤٧
٢٧٠.....	حکمت ٤٨
٢٧١.....	حکمت ٤٩
٢٧٢.....	حکمت ٥٠
٢٧٣.....	حکمت ٥١
٢٧٤.....	حکمت ٥٢
٢٧٥.....	حکمت ٥٣
٢٧٩.....	حکمت ٥٤
٢٨٠.....	حکمت ٥٥
٢٨١.....	حکمت ٥٦
٢٨٢.....	حکمت ٥٧
٢٨٩.....	حکمت ٥٨
٢٩٧.....	حکمت ٥٩
٢٩٩.....	حکمت ٦٠
٣٠٠.....	حکمت ٦١
٣٠١.....	حکمت ٦٢
٣٠٥.....	حکمت ٦٣
٣٠٥.....	حکمت ٦٤
٣٠٧.....	حکمت ٦٥
٣٠٨.....	حکمت ٦٦
٣١٠.....	حکمت ٦٧
٣١١.....	حکمت ٦٨
٣١٤.....	حکمت ٦٩
٣١٤.....	حکمت ٩٠

٣١٨.....	حکمت ٩١
٣٢٠.....	حکمت ٩٢
٣٢٢.....	حکمت ٩٣
٣٣٠.....	حکمت ٩٤
٣٣٥.....	حکمت ٩٥
٣٣٧.....	حکمت ٩٦
٣٣٩.....	حکمت ٩٧
٣٤٠.....	حکمت ٩٨
٣٤٣.....	حکمت ٩٩
٣٤٥.....	حکمت ١٠٠
٣٤٦.....	حکمت ١٠١
٣٤٨.....	حکمت ١٠٢
٣٥٤.....	حکمت ١٠٣
٣٥٨.....	حکمت ١٠٤
٣٦٦.....	حکمت ١٠٥
٣٦٨.....	حکمت ١٠٦
٣٦٩.....	حکمت ١٠٧
٣٧٠.....	حکمت ١٠٨
٣٨٢.....	حکمت ١٠٩
٣٨٤.....	حکمت ١١٠
٣٨٥.....	حکمت ١١١
٣٨٥.....	حکمت ١١٢
٣٨٧.....	حکمت ١١٣
٣٩٢.....	حکمت ١١٤

٣٩٥.....	حکمت ١١٥
٣٩٨.....	حکمت ١١٦
٤٠١.....	حکمت ١١٧
٤٠٢.....	حکمت ١١٨
٤٠٣.....	حکمت ١١٩
٤٠٥.....	حکمت ١٢٠
٤٠٨.....	حکمت ١٢١
٤١٠.....	حکمت ١٢٢
٤١٥.....	حکمت ١٢٣
٤٢٠.....	حکمت ١٢٤
٤٢٠.....	حکمت ١٢٥
٤٢٣.....	حکمت ١٢٦
٤٢٩.....	حکمت ١٢٧
٤٣١.....	حکمت ١٢٨
٤٣٣.....	حکمت ١٢٩
٤٣٤.....	حکمت ١٣٠
٤٤٠.....	حکمت ١٣١
٤٥٨.....	حکمت ١٣٢
٤٥٩.....	حکمت ١٣٣
٤٦١.....	حکمت ١٣٤
٤٦٣.....	حکمت ١٣٥
٤٦٧.....	حکمت ١٣٦
٤٦٩.....	حکمت ١٣٧
٤٧٠.....	حکمت ١٣٨

٢٧١.....	حکمت ١٣٩
٢٧٢.....	حکمت ١٤٠
٢٧٣.....	حکمت ١٤١
٢٧٤.....	حکمت ١٤٢
٢٧٥.....	حکمت ١٤٣
٢٧٦.....	حکمت ١٤٤
٢٧٧.....	حکمت ١٤٥
٢٧٨.....	حکمت ١٤٦
٢٧٩.....	حکمت ١٤٧
٥٠٨.....	حکمت ١٤٨
٥٠٩.....	حکمت ١٤٩
٥٠٩.....	حکمت ١٥٠
٥٣٧.....	حکمت ١٥١
٥٣٨.....	حکمت ١٥٢
٥٣٩.....	حکمت ١٥٣
٥٤١.....	حکمت ١٥٤
٥٤٣.....	حکمت ١٥٥
٥٤٥.....	حکمت ١٥٦
٥٤٧.....	حکمت ١٥٧
٥٤٨.....	حکمت ١٥٨
٥٤٩.....	حکمت ١٥٩
٥٥١.....	حکمت ١٦٠
٥٥٢.....	حکمت ١٦١
٥٥٣.....	حکمت ١٦٢

٥٥٤.....	حکمت ١٦٣
٥٥٥.....	حکمت ١٦٤
٥٥٦.....	حکمت ١٦٥
٥٥٧.....	حکمت ١٦٦
٥٥٩.....	حکمت ١٦٧
٥٥٩.....	حکمت ١٦٨
٥٦١.....	حکمت ١٦٩
٥٦٢.....	حکمت ١٧٠
٥٦٣.....	حکمت ١٧١
٥٦٣.....	حکمت ١٧٢
٥٦٤.....	حکمت ١٧٣
٥٦٦.....	حکمت ١٧٤
٥٦٨.....	حکمت ١٧٥
٥٦٩.....	حکمت ١٧٦
٥٧٠.....	حکمت ١٧٧
٥٧١.....	حکمت ١٧٨
٥٧٢.....	حکمت ١٧٩
٥٧٢.....	حکمت ١٨٠
٥٧٣.....	حکمت ١٨١
٥٧٤.....	حکمت ١٨٢
٥٧٥.....	حکمت ١٨٣
٥٧٦.....	حکمت ١٨٤
٥٧٧.....	حکمت ١٨٥
٥٧٨.....	حکمت ١٨٦

۵۸۰.....	حکمت ۱۸۷.....
۵۸۱.....	حکمت ۱۸۸.....
۵۸۲.....	حکمت ۱۸۹.....
۵۸۳.....	حکمت ۱۹۰.....
۵۸۵.....	حکمت ۱۹۱.....
۵۹۲.....	حکمت ۱۹۲.....
۵۹۳.....	حکمت ۱۹۳.....
۵۹۷.....	حکمت ۱۹۴.....
۵۹۹.....	حکمت ۱۹۵.....
۶۰۰.....	حکمت ۱۹۶.....
۶۰۲.....	حکمت ۱۹۷.....
۶۰۳.....	حکمت ۱۹۸.....
۶۰۴.....	حکمت ۱۹۹.....
۶۱۰.....	حکمت ۲۰۰.....
۶۱۱.....	جمع بندی و نتیجه گیری.....
۶۱۲.....	پیوست ها.....
۶۱۳.....	فهرست جدول اختلاف شماره های حکمت ها.....
۶۲۱.....	کتابنامه.....
۶۲۷.....	صفحه عنوان عربی.....
۶۲۸.....	چکیده عربی.....
	چکیده انگلیسی
	صفحه عنوان انگلیسی

مقدمه

۱. سوالات تحقیق
۲. فرضیات تحقیق
۳. اهداف تحقیق
۴. روش تحقیق
۵. محدودیتهای تحقیق
۶. مزیت تحقیق

مقدمه

«ما مفتخریم که کتاب نهج البلاغه که بعد از قرآن بزرگترین دستور زندگی مادی و معنوی و بالاترین کتاب رهایی بخش بشر است و دستورات معنوی و حکومتی آن بالاترین راه نجات است از امام معصوم ماست»^۱.
شخصیت الهی امیرالمؤمنین علی (علیه السلام) و اوج آن حضرت در آسمان معرفت، هر چه را که انتساب به آن حضرت داشته باشد، ارزشمند نموده است:

«به ذره گر نظر لطف بوتراپ کند   به آسمان رود و کار آفتاب کند»

نهج البلاغه گزیده ای از سخنان، خطبه ها و نامه های آن حضرت است که سید رضی-قدس سره- (متوفای ۴۰۶ هجری)، براساس ذوق ادبی خویش آن را فراهم آورده است با این وجود در کنار درخشش ادبی، این کتاب در برگیرنده مباحث گسترده توحیدی، اجتماعی، اخلاقی و سیاسی است بطوری که می توان آن را «کتاب زندگی» نام نهاد.

در کنار انتقادات زیادی که بر صحت استناد نهج البلاغه و کاستیهای کار سید رضی انجام پذیرفته، هیچ کتاب حدیثی تا این حد مورد اقبال نبوده است.

---

۱. موسوی خمینی، سید روح الله، وصیت نامه الهی و سیاسی، تدوین: علیرضا اسماعیلی جمکرانی، چاپ ششم، تهران، مؤسسه چاپ و نشر عروج، ۱۳۷۸ش، ص ۱۵.